

Р.В. Яковенко, к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики,
В.А. Мицюк, магістр кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики,
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький

РОЛЬ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ СЬОГОДЕННЯ УКРАЇНИ

Цивілізаційний підхід у дослідженні людської еволюції запропонував етнограф Льюїс Генрі Морган (США, 1818–1881). Так, на його думку, людське суспільство проходить 3 етапи: дикунство, варварство, цивілізація.

Перші два етапи базуються на привласненні природи, остання пов'язана зі збиральною та суспільно-виробничою технологіями.

Цивілізація – це історично конкретний стан суспільства, який характеризується досягнутим рівнем продуктивних сил, особливим способом організації виробництва і відповідною матеріальною та духовною культурою [1, с. 24].

За цією логікою, цивілізація має три етапи розвитку: доіндустріальна стадія, індустріальна та постіндустріальна.

Морган а услід за ним Ф. Енгельс, виділили низку ознак цивілізації: поділ розумової та фізичної праці, поява писемності, наявність міст як центрів економічного та культурного життя. Цивілізація в цьому сенсі виступає синонімом певного рівня розвитку суспільної культури, а оскільки він не є модельним, як у першому випадку, то такий підхід дозволяє говорити про різні типи цивілізацій. У цьому випадку говорять про їх велику кількість – наприклад, про китайську, античну, ісламську, давньоєгипетську, католицьку і т.п. – цивілізації.

У сучасному світі поняття цивілізація перетворилося в опозицію поняттю традиційне суспільство, тобто суспільство, що не досягло зазначеного стандарту. Нині зберігаються певні традиційні суспільства, що є залишками доіндустріальних цивілізацій попередньої епохи. Але всі вони сильно деформовані або прагненням скористатися плодами сучасної індустрії і заснованого на ній стандарту життя, або безпосереднім впливом на них індустріальної цивілізації, або боротьбою з її впливом або його загрозою.

До виникнення машинного виробництва, яке висунуло на перший план товарно-грошові відносини, цивілізації виробили інше знаряддя, що дозволяло їм долати природну слабкість і розширюватися понад природні кордони. Таким знаряддям стала відірвана від народу державна система (апарат управління), в якій важливу роль відігравало військове відомство. Завоювання переступили природні межі територій, заселені однотипними громадськими організаціями і привели до створення великих „світових” держав (імперій). З плином часу завойовники поширювали, іноді насаджували у завойованих народів однотипні своїм форми суспільного життя. Організація суспільства імперії набувала

більш-менш однорідний характер, поширювалася єдина мова принаймні в якості загальнодержавної для ділової та адміністративного життя, велося однотипне будівництво, проваджувалась типова шкільна освіта, поширювалася єдина ідеологія в формі пануючої релігії і т.п. Імперія набувала рис нової соціокультурної популяції.

Інший бік розвитку цивілізації – стосунки із зовнішньої периферією. Остання може перебувати на доцивілізаційному рівні або бути представлена сусідньою цивілізацією. Один і той же етнос часто потрапляв у сфери впливу різних цивілізацій. Випробовуючи вплив різних культур і суспільних порядків, його частини поступово накопичували в собі риси, які відрізняють їх від родичів за мовою та походженням. Кордон між цивілізаціями, що зіштовхуються є більш-менш рухомим у залежності від ступеня асимілювання або від ступеня збігу її з етнічною територією. Контакт з суспільством, що знаходяться на доцивілізаційному рівні, у прикордонній зоні зазвичай породжує потужне соціокультурне поле, яким цивілізація впливає на ці суспільства. Ця дія призводить до виникнення на периферії цивілізації так званого племінного ладу. Об'єктивним завданням племінної організації, з одного боку, є оборона від наступу цивілізації на традиційний побут і, з іншого боку, залучення (найчастіше у формі грабунку) до її соціокультурних досягнень. Виникає симбіоз цивілізації і породженої нею „варварської” периферії. Племена варварів при зручному випадку можуть зламати політичну надбудову цивілізації – державу, замінити її своєю, але вони не здатні повністю зруйнувати цивілізацію.

Все це має надзвичайно важливе значення для України, яка опинилась перед загрозою поглинання примітивною фінно-угорською цивілізацією.

Найважливішими чинниками, що визначають спрямованість розвитку цивілізації на сучасному етапі, є:

1) процес глобальної інтеграції людства, що почався на тлі втрати практично всіма країнами світу самодостатності розвитку;

2) інтенсивне формування єдиної світової системи влади в умовах домінування у світі блоку країн західної цивілізації на чолі з США;

3) інтенсивне зростання чисельності населення Землі в умовах наростання обсягів споживання західною цивілізацією, що наближається до критичного рівня екологічного тиску на всю сферу проживання;

4) глобальний промислово-сировинний дисбаланс унаслідок концентрації найбільшого промислового потенціалу в США, країнах Європи і Японії, тоді як основні сировинні і енергетичні ресурси зосереджені в Росії та країнах третього світу [3, с. 44].

Список літератури:

1. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – Кіровоград : „Пік”, 2009. – 548 с. : іл.
3. Яковенко Р. В. Глобальна економіка : методичні вказівки до вивчення курсу / Р. В. Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2015. – 100 с.